Наше Слово

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК
TYGODNIK UKRAIŃSKI
UKRAINIAN WEEKLY

Рік LXX № 2 (3517) Варшава, 12 січня 2025 року, Ціна / Cena 7 zł (vat = 8%) INDEKS 366609 ISSN 0027-8254 Інтернет-версія газети nasze-slowo.pl

Фото з фейсбук-сторінки Відділу міжнародних стосунків Університету в Білостоці / автор Лукаш Новіцький

20 років закону про нацменшини: багато впорядкував, але потребує оновлення. с. 2

Звітно-виборча конференція Мазурського відділу ОУП. с. 8

Що далі з нематеріальною спадщиною українців у Польщі? с. 10

ISSN 027-8254
9 770027 825252 02

eprasa.pl 8c1a9237c5

Григорій СПОДАРИК

20 років закону про нацменшини: багато впорядкував, але потребує оновлення

У січні виповнюється 20 років існування у Польщі закону про нацменшини. З цієї нагоди у Білостоці відбулася IV Наукова конференція «Національні, етнічні та мовні меншини в Польщі на європейському тлі». В її рамах обговорено такі питання, як генезис та наслідки прийняття закону, його принципи та виконання.

Своїми спостереженнями поділилися, зокрема, співголови Спільної комісії уряду та нацменшин, що представляють меншинні громади. Саме скликання цього органу визнано одним з найбільших успіхів двадцятирічного правового акту. Слід нагадати, що теперішнім співголовою цієї комісії є представник української громади Григорій Купріянович, який офіційно відкрив білостоцьку конференцію.

Під час дискусії співголів представник кашубської спільноти Артур Яблонський зауважив, що закон містить дуже вдалі врегулювання з погляду тих, хто його прийняв – посадових осіб.

– З нинішньої моєї перспективи у цьому законі надто мало простору для розв'язання своїх справ самими меншинами, – підкреслив він.

Брак суб'єктності впливає й на те, як державна сторона ставиться до меншинної. У перший період правління «Права і справедливості» (2005-2007 роки) траплялися моменти, що міністр, коли з чимось не погоджувався, просто залишав засідання. Інша наявна від початку проблема – це «фінансовий торт». Держава запрошує його ділити, але розмір такий, що не відомо, як за це братися.

– Я не знаю, як правильно розв'язати це питання, але напевно це є одна з найголовніших проблем, яка з'явилася одразу після прийняття цього закону, – зауважив Артур Яблонський.

Які ще існують недоліки? Це, звісно, нульовий вплив на питання про меншинні передачі у державних ЗМІ, які вирішують, чи профінансують таку програму, чи ні. Можуть ще ласкаво випустити в ефір матеріали зовнішніх фірм, про які подбали меншинні середовища. Усе це виникає з неточних формулювань у законі. Так доповнював «мішок недоліків» представник німців Рафал Бартек. За його словами, меншини за весь цей час навіть встигли звикнути до того, що їхні проблеми не належать до найважливіших у державі. За роки роботи в комісії, зокрема як співголова, йому доводилося працювати з шістьма міністрами. А це означає: навіть якщо чиновник пізнав громади й проблеми, з часом він залишав посаду, а з новим доводилося починати все з нуля. Окремою проблемою стало й те, що МВСіА дуже часто втікало від відповідальності. Наприклад, якщо меншини хотіли розв'язати якусь проблему щодо освіти, їх скеровували до профільного міністерства, однак, на думку Рафала Бартека, так не повинно відбуватися. Очевидно, що меншини не хотіли чути, що певного питання не можна розв'язати, бо воно не належить до повноважень МВСіА. Серед розчарувань вказано й те, що за всі роки діяльності комісії не вдалося провести зустрічі з прем'єр-міністром, тобто найвищою владою, для якої комісія становить дорадницький орган.

– Є і позитиви. Для мене величезним із них є те, що комісія, однак, існує і стала майданчиком для обміну думками, дискусій та виходу поза межі тільки своєї громади, – зазначив Рафал Бартек. За його словами, меншинна сторона завдяки цьому органу об'єдналася, а це дозволило спільно відстоювати й захищати свої права.

Нинішній співголова комісії Григорій Купріянович підкреслив своєю чергою, що загалом закон призвів до змін у свідомості, адже більшість суспільства і держава взагалі помітили, що меншинні спільноти існують.

– Цей закон – мала конституція меншин у Польщі, й це абсолютно не перебільшення, – зауважив Григорій Купріянович. Закон створив також стабільні рамки функціонування меншин, яких нині не заперечують навіть його противники. Проте, як відзначив співголова комісії, нині відомо, що багато врегулювань стало недостатніми або мертвими, й тому потрібне коригування.

– Багатьма новими можливостями, котрі ввів закон про меншини, вони, що розпорошені територіально, просто не могли скористатися, – відзначив Григорій Купріянович, вказуючи за приклад вимоги щодо введення меншинної мови як допоміжної на рівні самоврядування чи встановлення двомовних назв місцевостей. Серед необхідних майбутніх врегулювань він назвав, зокрема, ті, які дозволять створення меншинних установ культури. Без цього така ключова діяльність може просто обірватися. Наступний виклик – це розробка норм, котрі гарантуватимуть стабільність меншинної освіти в Польщі. Григорій Купріянович звернув увагу й не те, що нечіткі формулювання в законі щодо фінансування дозволяють залежно від настанов влади та інтерпретацій або дбати про інтерес держави, або дійсно пробувати підтримувати меншини.

– Здається, ми дозріли до того, щоб на державному рівні було створене окреме управління у справах нацменшин, – підсумував Григорій Купріянович. У цій частині дискусії було порушене й згадуване роками питання про призначення грошей, які передають на нацменшинне навчання. Зараз самоврядування, яке отримує ці кошти, забезпечивши основні потреби, решту може використати на власний розсуд.

У обговоренні науковців виступила Ева Міхна, яка багато років як зовнішня експертка оцінювала меншинні заявки на дотації. Вона підкреслила, що закон врегулював

eprasa.pl 8c1a9237c5

права меншин і нині ніхто їх не заперечує. Це успіх, якщо взяти до уваги той факт, що сама робота над законом зайняла кільканадцять років. Водночас експертка підкреслила, що десь по дорозі добре написаний закон загубив свій дух. Легко довести це, заглядаючи у звіти, які при першій зустрічі з кожною новою владою готує меншинна сторона. Чимало проблемних питань просто скопійовані від першого до останнього такого документа, а це означає, що за роки ніхто не хотів їх розв'язати. Ще одна проблема – це щораз менша готовність влади до діалогу з меншинною стороною, що помітно з кількості засідань спільної комісії, що відбуваються на рік. Ева Міхна вказала також на своєрідну креативну бухгалтерію. Ідеться про те, що закон уможливив нагляд за меншинними справами з боку спільних європейських структур. Можна б це зарахувати до позитивів, але коли державна сторона мусить підготувати звіт, то розсилає запитання до науковців про їхні дослідження, щоб потім записати це у статистиці про роботу уряду для добра меншин. Відповідно до цієї бухгалтерії у тих же звітах пишуть про сотні мільйонів на освіту, хоч, як відомо, насправді з такою метою використовують тільки частину коштів. До того ж багато врегулювань щодо роз'язання своїх проблем меншини мусять виборювати у тривалих баталіях.

– Держава просто усувається з політики щодо меншин, а первісні ідеї десь загубилися. У системі дотацій виростає бюрократія та вимоги, а інформацію та пояснення надають щораз пізніше, – відзначила Ева Міхна. Крім того, вона згадала, що

> **держава на підтримку культурної діяльності меншин у Польщі виділяє стільки коштів, скільки у Варшаві отримує з бюджету лише один театр.**

Інші експерти підкреслювали, що потрібна також робота з польським населенням, яке мало б розуміти, що меншини становлять натуральну й невідокремну частину суспільства. Необхідно протидіяти політизації питання щодо присутності меншин та посиленню стереотипів, інакше окреслення «меншина» може легко замінитися на «жертва».

– Меншини мають у законі записані певні права, але дуже часто бракує інструментарію, щоб вони могли ними користуватися, – підсумував цю частину Григорій Купріянович. І знов ілюстрація проблеми: надаючи меншинній стороні комісії правові акти для оцінки, держава забула забезпечити цій стороні послуги юриста чи іншого експерта. Очевидно, що без таких знарядь право на участь у законотворчому процесі не може бути виконаним.

Чергові проблеми вказано в частині конференції, присвяченій освіті. Тут голова Об'єднання українців у Польщі Мирослав Скірка говорив, серед іншого, про брак можливості спільного навчання громадян України та представників української нацменшини. Важливо, що Міністерство освіти категорично забороняє таке навчання навіть тоді, коли в Польщі з'явилася значна хвиля українських біженців. На сьогодні в польській системі освіти офіційно перебуває 246 тисяч дітей з України, які правдоподібно залишаться тут на довше. Брак згаданих врегулювань свідчить про те, що польська держава не передбачила іншого сценарію для тих учнів, як асиміляція.

– Це показує, що механізм від самого початку був помилково сконструйований, – зауважив голова ОУП. Він нагадав також, що українська громада багато років вказує на те, що стало предметом дискусії у цій конференції, а саме: погано організована система фінансування освіти.

У рамах конференції відбулася також сесія за участю голів меншинних організацій. Тут Григорій Купріянович наголосив, що, попри встановлення правових рамок, закон у багатьох випадках залишається мертвим. Крім того, якщо меншини не мають своїх представників або друзів на рівні самоврядування, нерозв'язані проблеми стають досить тривалим елементом меншинної дійсності. Для українців це особливо актуальна проблема, оскільки внаслідок розпорошення їм складно й дуже рідко вдається збудувати силу на рівні місцевої влади. З погляду Григорія Купріяновича, закон дав меншинам не лише суб'єктність, але й право вживати свою мову в публічному просторі. Через це вчитель у школі не міг уже заборонити дитині говорити своєю мовою або не можна було закидати війтові, що в уряді говорить з кимось іншою, ніж офіційна державна мова. Григорій Купріянович підсумовуючи зауважив, що фундаментальною проблемою залишається брак врегулювань щодо утворення меншинних установ культури. Для української громади лише теорією є право на вживання двомовних назв місцевостей та використання своєї мови як допоміжної на рівні самоврядних установ. Немає також врегулювань, які б гарантували присутність меншин у державних медіа. Бракує й правового захисту історичної пам'яті меншин, зокрема від нищення пам'ятників, через що страждає особливо українська громада. Те, що у путівниках чи музеях південно-східних регіонів немає інформації українською мовою, також не найкраще свідчить про правовий захист культурної спадщини цієї меншини. На жаль, переліку не закриває й відсутність норм, які б дозволили меншинам на власне політичне представництво. Оцінку закону з боку української громади продовжив Мирослав Скірка. За його словами, функціонування меншин переважно спирається на відносини з Міністерством внутрішніх справ і адміністрації через дотаційну систему.

– Як ґрантоодержувач сприймаю те, що дає нам відомство, як деструктивну систему. Не гарантує вона можливості будувати потужну неурядову організацію, забезпечувати розвиток і природне пристосування до нових можливостей. Тут ми на краплях, які дозволяють бути, але не розвиватися, – оцінив ситуацію голова ОУП. Він згадав, що постійно треба боротися з відомством за низку адміністративно-формальних питань, і, на жаль, дуже часто рядовому службовцю здається, що він краще знає, чого потребує окрема меншина. Для прикладу, такий службовець не погодився на зміну в дофінансуванні театральних спектаклів, запропоновану українською меншиною. Початково українці хотіли здобути підтримку для вистави про акцію «Вісла», але зі спалахом війни визнали, що більш доцільною буде та, що показуватиме присутність жінок на фронті. У МВСіА з такою концепцією не погодилися.

– Сьогоднішній механізм призводить до того, що нами фактично в ручному режимі управляє згадане міністерство, – зауважив голова ОУП. Цими словами він влучно підсумував загальну оцінку конференції щодо закону – розумно написаний, але далеко не досконалий у виконанні. ●

eprasa.pl 8c1a9237c5

Павло ЛОЗА
Фото автора статті та з архіву гуртка ОУП у Битові

Концерт колядок та допомога українців з Битова

29 грудня в римо-католицькому костелі Святого Філіпа Нері у місті Битів (Поморське воєводство) відбувся концерт різдвяних колядок. У заході, серед інших, взяв участь хор «Лілея», який представив українські коляди.

Хор «Лілея»

Його учасницями переважно є представниці української меншини, які мешкають у місті та околицях, а також громадянки України, котрі нещодавно приїхали до Битова. Керує хором Ілона Сорока.

Варто додати, що це був не єдиний концерт хору в різдвяно-новорічний період.

Раніше, 26 грудня, «Лілея» заспівала колядки після літургії в церкві Святого Юрія в Битові. Після концерту за колядування та збереження українських звичаїв хору подякував отець декан Степан Прихожденко.

Весь дохід за колядування був призначений на Збройні сили України. Разом було зібрано понад 2700 злотих.

Зазначимо, що це не єдина підтримка для ЗСУ від громади Битова. Українські волонтери, починаючи від весни, кожної неділі продають солодощі після служби божої, а від жовтня у світлиці виготовляють окопні свічки.

– Ми вже другий рік поспіль збираємося. З осені організували кілька партій свічок, які були доставлені, зокрема, у Харківську, Донецьку та Запорізьку області, – розповідає Галина Гарасим з гуртка ОУП у Битові. Вона два роки тому разом із багаторічною вчителькою української мови Мирославою Ганаско та волонтеркою Доротою Литвин ініціювала акцію з підготовки траншейних світильників.

– Військові кажуть, що вони дуже потрібні, адже їх використовують не лише для обігріву, але й для підігрівання їжі чи сушіння шкарпеток або рукавичок, – каже діячка Об'єднання з Битова та додає, що регулярно відправляють в Україну партії по 100 або 200 свічок.

– Як тільки ми набираємо певну кількість, то одразу їх передаємо, бо вони зараз потрібні хлопцям. Наша команда, яка в середньому зустрічається раз у тиждень, складається приблизно з 10 осіб. Останньо вдалося виготовити 500 свічок. Звичайно, все залежить від наявності матеріалу, тобто банок і парафіну, які нам вдається отримати. А його стає все менше. Тепер ми змушені самі купувати парафін.

На цьому допомога української громади Битова не закінчується. Місцеві українці постійно підтримують інші збори на закупівлю дронів та РЕБ-ів.

– Кожен робить те, що може. Гроші надходять не лише від збору коштів. Ми самі печемо тіста та робимо різні прикраси або купуємо ґаджети з України, які потім продаємо на різних заходах чи після літургії в церкві. Так нам вдалося купити бус, – додає Галина Гарасим.

Машина, яку 8 грудня освятили біля битівського храму, поїхала в Рівне. Звісно, вона не була пуста, а завантажена провіантом для бійців, грілками, ліками, термобілизною, ковдрами, одягом, шинами. До закупівлі допомоги також приєдналася українська громада міста Члухів.

У цьому транспорті на фронт відправлено теж дві електростанції для зарядки РЕБ-ів та акумуляторів.

Бус уже допоміг доставити допомогу та транспортував поранених українців на Донецькому, Харківському, Сумському напрямках і навіть у Суджі, місті в росії, яке від серпня минулого року перебуває під контролем ЗСУ.

Це третя машина від української громади Битова, яка поїхала до українських військових. Одну з них у 2022 році передав голова гуртка ОУП у Битові Мирослав Гарасим. ●

Виготовлення окопних свічок

Бус від громади

eprasa.pl 8c1a9237c5

Спільна кутя й колядування у Народному домі

Спільна кутя у Народному домі в Перемишлі протягом багатьох років єднає мешканців міста, а огляд вертепів, що супроводжує її, нагадує про давні традиції.

Нагадаємо, що в минулі роки в огляді брали участь колядники не лише з Перемишля. Звучали також колядки у виконанні дитячих та дорослих гуртів з Ряшева та Хотинця. До артистів приєднувалися й глядачі. За кілька років у заході взяло участь понад 200 осіб.

Цьогоріч Спільна кутя у Народному домі відбудеться 19 січня (о 16.00). Більше інформації – на фейсбук-сторінці (Narodnyj Dim – Dom Ukraiński).

Різдвяні концерти «Журавлів» у Варшаві

18 та 19 січня в столиці Польщі заплановано концерти колядок та щедрівок у виконанні українського чоловічого хору «Журавлі». Перший концерт, 18 січня о 20:00, відбудеться у римо-католицькій архикатедральній базиліці мучеництва святого Івана Хрестителя (ul. Świętojańska 8). Другий – 19 січня, приблизно о год. 12.15, у греко-католицькій парафії Успіння Пресвятої Богородиці монастиря отців василіян (ul. Miodowa 16).

Більше інформації можна знайти на фейсбук-сторінці хору (Журавлі Żurawli).

Американське фентезі для україномовної аудиторії

11 січня (17:00) та 12 січня (15:00) Кінотека в Палаці культури й науки пропонує сеанси фільму «Wicked: Чародійка» для україномовної аудиторії. Американське музичне фентезі, що стало хітом останніх тижнів, розкриває невідомі історії відьом з країни Оз. Світова прем'єра фільму відбулася 22 листопада минулого року.

Вертеп у Зеленій Горі

26 грудня українська громада Зеленої Гори в греко-католицькому храмі Покрови Пресвятої Богородиці відсвяткувала другий день Різдвяних свят. Наш храм наповнився вірянами, нащадками акції «Вісла» та українцями, які зі своїми дітьми втекли від війни в Україні. Після літургії перед іконостасом українські діти представили вертеп для всіх присутніх у нашій святині. Підготувала дітей пані Ірина, якій я дуже вдячний. На кінець отець митрат Юліян Гойняк подякував пані Ірині й усім артистам, які взяли участь у цій виставі. Він заохочував також інших юних українців і їхніх батьків до активної участі в подібних заходах. Парох подарував вчительці та дітям солодощі.

Василь ШЛЯХТИЧ

Діти з Перемишля та традиційна ірландська коляда

25 грудня на своєму ютуб-каналі Гордій Старух, український співак, мультиінструменталіст та майстер з виготовлення музичних інструментів, опублікував пісню «The Wexford Carol». Це традиційна релігійна ірландська колядка, яка вважається однією з найперших, створених в Ірландії. У записі з українським музикантом, який співає англійською мовою, виступила перемиська «Краєчка». У цьому колективі, що діє при Народному домі, беруть участь як місцеві українські діти з Перемишля, так і ті, хто залишив Україну через війну. Члени «Краєчки» у кліпі співають українською та одягнені у маски, традиційні для Маланки.

Запис відеокліпу до «ірландсько-української» колядки відбувся у Народному домі.

Пісню за участі дитячого хору можна подивитися на ютуб-каналі Гордія Старуха (Gordiy Starukh feat. Краєчка – The Wexford Carol).

Вроцлавські пластуни передали Вифлеємський вогонь миру громадам міста

Напередодні Різдва пластуни станиці Вроцлав здійснили благородну місію, відвідавши громади та організації міста з Вифлеємським вогнем миру.

Іскру любові та добра пластуни передали генеральному консулові України у Вроцлаві Юрію Токарю, працівникам дипломатичної установи, заступникові міського голови Якубу Мазуру, а також представникам українських фундацій і церковних громад Вроцлава, Олешниці, Єльч-Ляскoвиць та Олави.

Традиція передачі Вифлеємського вогню миру бере початок від 1986 року в австрійському місті Лінц і виникла з думкою про тих, хто потребує підтримки та допомоги у передріздвяний час. Ініціативу телерадіокомпанії ORF активно підтримали скаути. Відтоді вогонь запалюють у Вифлеємі, місці, яке вважається символічним джерелом миру, та перевозять до Європи. Звідти його передають скаутським організаціям, котрі естафетою поширюють це символічне світло між країнами, містами та громадами. Акція стала щорічною традицією, яка сьогодні об'єднує мільйони людей по всьому світу.

Для пластунів – це більше, ніж традиція. Це спосіб нагадати про важливість добра, жертовності та віри у майбутнє. Світло вогню символізує душевний спокій, підтримку і надію навіть у найважчі часи. У цей непростий для України час передача Вифлеємського вогню є також проявом солідарності з усіма, хто змушений бути далеко від дому.

Передаючи цей вогонь, пластуни побажали кожному світла у домівках, тепла в серцях, перемоги, миру та процвітання Україні, віри в краще майбутнє. Нехай полум'я Вифлеємського вогню стане натхненням для добрих справ, джерелом підтримки у складні моменти та символом єдності для всіх нас.

Марта ЗДАНЕВИЧ (пластунка)

Фото надала авторка допису

Більше новин читайте на сайті: nasze-slowo.pl.
Опрацював на основі повідомлень Павло ЛОЗА

eprasa.pl 8c1a9237c5

ПОДІЇ ТИЖНЯ

Підготувала Тетяна Данюченко

Обстріли в новорічну ніч

«росію навіть у новорічну ніч хвилювало лише те, як зробити боляче Україні», – сказав президент України Володимир Зеленський.

За даними Повітряних сил ЗСУ, рф атакувала Україну 111 ударними БпЛА типу «Shahed» та безпілотниками інших типів. Українська ППО знищила 63 дрони, ще 46 не досягли своїх цілей.

Фото – ДСНС України

1 січня вранці в Києві уламки ворожого дрона впали в центрі, неподалік Офісу президента, на житловий будинок у Печерському районі, частково зруйнувавши два верхні поверхи та спричинивши пожежу.

Внаслідок атаки ворожих БпЛА на Київ загинуло подружжя науковців: видатний нейробіолог Ігор Зима та його дружина – науковиця, докторка біологічних наук Олеся Сокур. Майже все своє життя родина віддала науці, багато років працюючи в «Інституті біології та медицини» Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Україна припинила транзит російського газу

Зранку 1 січня 2025 року Україна припинила транзит російського газу. Газотранспортна система працює у режимі без транзиту. Про це повідомили в Операторі ГТС України.

«О 7 ранку за київським часом 1 січня 2025 року завершила дію Угода про взаємодію між ТОВ „Оператор ГТС України" та ПАТ „Газпром" для фізичних точок з'єднання рф-Україна між газотранспортними системами України та рф від 30 грудня 2019 року. Відповідно, припинено транспортування природного газу з точки входу „Суджа" на східному кордоні України до точок виходу на західному та південному кордонах», – повідомили в українській компанії.

Таким чином, транзит російського газу, який продовжували отримувати кілька держав ЄС та невизнане Придністров'я, через Україну припинився.

У компанії додали, що про припинення транзиту газу проінформували міжнародних партнерів в установленому порядку.

«Оператор ГТС України завчасно підготував інфраструктуру до функціонування в режимі нульового транзиту і надійного газопостачання українських споживачів. Колектив компанії готовий до роботи в нових умовах», – підкреслив генеральний директор ОГТСУ Дмитро Липпа.

Зокрема, ОГТСУ домовився про збільшення гарантованих потужностей для забезпечення можливості постачання газу як в Україну, так і через Україну європейським споживачам.

Також компанія оптимізувала свої витрати: скоротила власне споживання газу, провела оптимізацію активів, які не задіяні у роботі ГТС.

Припинення транзитної угоди між росією та Україною 31 грудня 2024 року мало вплине на європейський ринок газу. Уряд України не веде офіційних перемовин щодо продовження транзиту російського газу після завершення чинної угоди і не має наміру його продовжувати, у разі запиту з Європи готовий обговорювати транзит газу інших постачальників через свою ГТС.

У Польщі привітали припинення транзиту російського газу до Європи. Міністр закордонних справ РП Радослав Сікорський зазначив, що очільник кремля владімір путін «витратив мільярди» на будівництво «Північного потоку», аби «обійти Україну і шантажувати Східну Європу загрозою припинення поставок газу». Однак «сьогодні Україна перекрила йому можливість експортувати газ напряму до ЄС. Це ще одна перемога після розширення НАТО за рахунок Фінляндії та Швеції».

Газове питання стало темою гострих заяв з боку словацького прем'єра Роберта Фіцо, який до останнього розраховував на те, що Україна все ж продовжить угоду, або погодиться на ідею з транзитом азербайджанського газу – що означало би, що Азербайджан докуповуватиме для себе необхідні обсяги у росії. Зокрема Фіцо пригрозив відплатити Україні припиненням імпорту електроенергії, що важливо для України в умовах постійних обстрілів росією об'єктів енергосистеми. В українському уряді вважають, що Братислава не піде на цей крок, оскільки він буде «абсолютно суперечити» правилам ЄС.

Україна має рекордні показники у бюджеті

На 1 січня 2025 року Державне казначейство виконало усі подані платіжки за 2024 рік. Про це повідомив прем'єр-міністр України Денис Шмигаль. На казначейському рахунку, при цьому, залишилось більше 100 мільярдів, а на валютних – 163 млрд. «Це рекордні показники», – зазначив Шмигаль. Як повідомив прем'єр-міністр, державний бюджет на 2024 рік було виконано, усі пріоритетні видатки профінансовані, також виконали всі соціальні зобов'язання.

За інформацією Міністерства фінансів, до загального фонду держбюджету надійшло близько 2,2 трлн грн податків, зборів та обов'язкових платежів. Всього до загального і спеціального фондів надійшло понад 3,1 трлн грн.

Також у грудні 2024 року Україна залучила 9,2 мільярда доларів у якості міжнародної фінансової допомоги. Перший заступник голови податкового комітету Верхов-

eprasa.pl 8c1a9237c5

ної ради Ярослав Железняк зазначив, що 9,2 мільярда доларів є рекордними обсягами міжнародної підтримки. Востаннє міжнародна підтримка перетинала позначку у 9 млрд на місяць у квітні минулого року.

За весь 2024 рік Україна залучила понад 41,7 млрд дол, з яких 12,6 млрд надано у якості грантів, тобто не потребують повернення. «Європейський Союз, США, Японія, Канада, Велика Британія, МВФ, Світовий банк стали цього року найбільшими донорами нашої держави», – повідомив прем'єр-міністр Шмигаль.

Україна стала учасницею Римського статуту МКС

Україна стала 125-ю державою-учасницею Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС) та від 1 січня 2025 року отримує такі ж права, як інші держави, тобто стає повноцінним членом МКС, зокрема, може брати участь у виборах, пропонувати поправки тощо.

Україна відтепер має всі права й обов'язки, закріплені за державами-учасницями. Найважливішим серед них є право голосувати при затвердженні бюджету, ухваленні змін, поправок до Римського статуту, при виборі суддів, майбутнього прокурора та його заступників, що певною мірою допомагає формувати майбутнє міжнародного кримінального права.

«Ми сподіваємося, що ця нова ратифікація також відчинить двері для наслідування іншими прикладу України, що є знаком довіри до Міжнародного кримінального суду (МКС). Сподіваємося, що інші також сприймуть це як сигнал, підтримають його та братимуть участь у наближенні нас до здійснення мрії про універсальність Римського статуту, коли всі держави будуть об'єднані у глобальній боротьбі з безкарністю та виступатимуть за побудову справедливішого світу», – зазначили в МКС.

У будівлі суду серед стягів держав-учасниць МКС встановили і синьо-жовтий український прапор.

Демобілізація через втрату неповнорідних родичів

Президент України Володимир Зеленський підписав закон, що надає право військовослужбовцям звільнятися зі служби під час воєнного стану у разі загибелі або зникнення безвісти їхніх неповнорідних брата чи сестри.

Парламент ухвалив зміни до статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» ще 20 листопада 2024 року. Вони передбачали рівні умови для демобілізації як для військових, які втратили повнорідних братів і сестер, так і для тих, у кого загинули або зникли безвісти неповнорідні родичі. Раніше такі права мали лише ті військовослужбовці, у яких загинули або зникли безвісти повнорідні брати чи сестри (тобто ті, які мають спільних батьків).

Українцям у Польщі розсилали фейкові повістки

Деякі громадяни України в Польщі отримали листи, схожі на повістку з метою мобілізації. Офіс у справах іноземців у Польщі опублікував скан-копію листа нібито від імені відомства, який у паперовому вигляді отримали деякі громадяни України у Польщі, та запевнив, що це фальсифікація.

У фейковому листі йдеться, що у зв'язку з українським законодавством про військову службу і триваючою мобілізацією в Україні отримувачу слід очікувати на візит представників відомства (у конкретному зразку листа – «17-31 грудня») з подальшим відправленням на пункт мобілізації для служби у ЗСУ. Там також згадують про кримінальну відповідальність за ухилення від мобілізації та загрозу екстрадиції.

Офіс у справах іноземців запевнив, що не має жодного відношення до таких листів та не має інформації, хто влаштував таку підробку. Про скільки випадків таких листів відомо, не уточнюють.

кремль заборонив на всіх тимчасово окупованих територіях колядки та вертепи

росіяни продовжують репресії проти українських традицій на тимчасово окупованих територіях. Цього разу окупанти заборонили згадувати у школах Святого Миколая, а також колядки та вертепи. Про це інформує Центр національного спротиву.

У всіх дошкільних установах та освітніх закладах на тимчасово окупованій території України адміністрації отримали вказівку про заборону згадувати святого Миколая. На усіх заходах має бути присутнім лише Дід мороз та Снігурка. Напередодні окупанти провели «профілактичні» бесіди із дітьми по дискредитації Санти Клауса та усіх казкових героїв західних культур. Також окупаційна адміністрація Запорізької області розіслала листа по навчальних закладах з вимогою замінювати у дитячих новорічних виставах колядки та щедрівки на гімн рф та російські пропагандистські пісні.

«Щедрівки звідусіль»

В Україні створили інтерактивну мапу традицій щедрування в усіх регіонах. Напередодні різдвяно-новорічних свят громадська організація «Не самі» спільно з креативною агенцією Bickerstaff.734 створили проєкт «Щедрівки звідусіль» (druzhni-dveri.nesami.com.ua). Проєкт реалізували у межах ініціативи «Дружні Двері», започаткованої для підтримки переселенців. Він дав змогу дослідити і зібрати щедрівки з різних куточків України, аби познайомити українців з унікальністю кожного регіону через призму традицій та спростувати російські наративи про відсутність щедрівок на сході української держави.

На мапі зібрали інформацію про щедрівки сходу, півночі й центру України, піснеспіви записані на Донеччині, Полтавщині, Харківщині, Житомирщині, Чернігівщині та в інших регіонах. Команда дослідила традиції різних регіонів, зокрема і тих, що зараз перебувають під окупацією.

«Українська традиція щедрування демонструє різноманітність української культури, яка простягається по всій Україні: із заходу на схід, із півночі на південь. Підсвітлюючи тему щедрівок, ми хотіли продемонструвати важливість бути відкритими одне до одного у ці темні часи. Як двері хатин, які відкриваються для щедрувальників на свята», – зазначає команда проєкту.

eprasa.pl 8c1a9237c5

Григорій СПОДАРИК
Фото автора статті

Звітно-виборча конференція Мазурського відділу ОУП

Потрібно більше уваги до регіональних структур

Делегати конференції Мазурського відділу ОУП

Дотеперішній голова Іван Пік надалі очолюватиме Мазурський відділ Об'єднання українців у Польщі (ОУП). Так одностайно вирішили делегати звітно-виборчої конференції, яку Мазурський відділ провів першим серед структур організації. У рамах дискусії обговорено фінансування заходів, потребу більшої присутності центрального керівництва ОУП у регіоні та медійні питання.

Залучити молодь

У конференції взяв участь голова Об'єднання Мирослав Скірка, який спочатку попросив хвилиною мовчання вшанувати жертв російської агресії в Україні.

Мирослав Скірка (праворуч) та Іван Пік (ліворуч) з членами управи під час дискусії про загальну ситуацію організації

– Об'єднання, зокрема ваш Мазурський відділ, багато зробили, а те, з чим ми найбільше змагалися і що поставило нас перед великими викликами, – це війна, – зауважив він. Голова вказав, що ОУП завдяки залученості членів з усіх регіонів надало допомогу мільйонам людей. Особливим став тут Народний дім у Перемишлі, який розташований одразу на кордоні. Активність у допомозі сприяла тому, що до ОУП як партнера звернулися різні уряди та міжнародні організації. Діяльністю Об'єднання цікавилися й представники України, тому активізувалася робота нетипових раніше осередків. Говорячи про політичні зміни в Польщі, Мирослав Скірка підкреслив, що, крім покращення загальної атмосфери, помітних змін у ставленні влади до організації поки що не помітно. Зараз тривають обговорення з владними структурами щодо зміни моделі фінансування. У межах підготовки до З'їзду ОУП голова заохочував задуматися, серед іншого, над залученням молоді до роботи організації. Він вказав на приклад Перемишля, де з'явилася молода команда, яка згідно з планами має перебрати на себе частину адміністративних питань усього Об'єднання.

Звикли до війни

Мазурський відділ нараховує трохи більше 300 членів, з яких понад 130 належить до гуртка в Ґіжицьку. Гуртки діють також в Круклянках, Банях-Мазурських, Видмінах, що нараховує 60 членів і є другим за розміром у відділі, та Венґожеві. Звітуючи за період від 12 лютого 2022 року до 15 грудня 2024 року, Іван Пік підкреслив, що вартість здійснених протягом цього часу проєктів становила 381

eprasa.pl 8c1a9237c5

тисячу злотих, які завдяки ефективній співпраці було отримано переважно від самоврядних структур на місцевому та воєводському рівнях. Два основні проєкти відділу – це Свято дитячої творчості та Міжнародні концерти церковної музики. Щоб уявити обсяг залучення донорів, було подано вартість цих заходів у 2024 році, що становить 39 тисяч і 106 тисяч злотих відповідно. Голова відділу зауважив також, що одразу після вибуху війни члени організації брали участь у протесті в Ольштині, потім у Ґіжицьку, провели протестну ходу та екуменічну молитву за мир. Після цього діяльність зосередилась на допомозі біженцям та партнерам в Україні. Підсумкам допомоги, наданої відділом, була присвячена мультимедійна презентація.

– На жаль, не вдалося продовжити запал. Наша громада, як весь світ, почала звикати до війни, хоч усі знаємо, що не можна цього робити, – наголосив Іван Пік. Цей процес ілюструють хоча б суми пожертв на концертах церковної музики. Якщо у 2022 році вдалося зібрати 22 тисячі злотих, у 2023 році – 23,5 тисячі, то у 2024-му було вже 17 тисяч злотих. Під час дискусії вказано, що причиною може бути матеріальне виснаження громади, але й деякі особи, які в результаті війни прибули в регіон.

– Не всі вони правильно поводяться, а це псує клімат навколо України й нашої громади, призводить до активізації радикальних польських сил тощо, – відзначив Іван Пік.

Фінансування та медіа

Данута Малий, яка взяла участь у обговоренні, вказала, що проблемою є неприсутність на регіональних заходах представників центрального керівництва організації. Ідеться про те, що приїзд гостя з Варшави або хоча б офіційний вітальний лист підносить ранг заходу, особливо у сприйнятті з боку представників місцевої влади. Своєю чергою Мирослава Джурко закликала членів організації передплачувати тижневик «Наше слово», якщо не з інформаційних потреб, то хоча б з патріотичного обов'язку. Її звернення відкрило дискусію про газету. Як зауважив Мирослав Скірка, майбутнє тижневика буде однією з тем травневого з'їзду. Видання не окуповується та й не може за умов продажу дещо більше тисяча примірників. Поки що міністерство допускає дефіцит, але роками натякає на перехід газети лише в електронний варіант. Тих, хто читає паперову версію, стає щораз менше. Крім цього, багато представників громади використовують інші засоби інформації, наприклад, соцмережі. Це лише деякі з дилем, які треба буде вирішувати на з'їзді. Тому голова заохочував Мазурський відділ випрацювати свою думку в цьому питанні. Іван Пік зауважив, що часто на зборах члени організації нарікають на нецікаві, надто довгі статті чи запізнілу подачу матеріалів.

– Тих, хто купує газету в регіонах, найбільше цікавить те, чи й що в газеті буде про захід, який відбувся у них, – зауважив голова відділу. Тим часом Мирослава Джурко підкреслила, що в газеті є багато цікавих матеріалів про літературу чи історію:

– Це не таблоїд. Там не буде все свіже й зразу, але всього там є потроху.

Підсумовуючи, делегати вирішили прийняти постанову про потребу виділити більше місця в газеті на інформацію з регіонів. Подібне твердження було заявлено й щодо «Альманаху». Ідеться про те, щоб він став річним

Крім виборів делегати зосередилися на видавничих проєктах Об'єднання

підсумком, своєрідним звітом діяльності окремих відділів і давав інформацію для читача про те, що відбулося в його регіоні та у всій Польщі. Повідомлення про періодичні заходи люди могли б використовувати, плануючи поїздки чи відпустки.

– Їдучи, наприклад, до Щеціна, ми могли б запланувати цей виїзд у час, коли там відбуватиметься якийсь український захід, – говорила про користь таких змін «Альманаху» Ольга Пік-Кішко. Учасники конференції схвалили пропозиції щодо медіа, а Мирон Міштук, котрий вів засідання відділу, повідомив, що пізніше це буде оформлено в офіційні постанови.

У дискусії з'явилося також запитання про те, чи Головна управа назавжди обмежила фінансову підтримку в регіонах. Тут Мирослав Скірка пояснив, що Міністерство внутрішніх справ і адміністрації передає певну частину коштів на діяльність ОУП.

– З цього фонду ми хочемо зміцнити адміністрацію. Ідеться про те, що міністерство збільшило формальні вимоги, зокрема щодо бухгалтерії та звітів. До того ж війна вигенерувала тисячі документів, які треба обробити й впорядкувати. Усе це вимагає праці та фахівців, робота яких коштує. Тому лише у 2025 році ми вирішили частину коштів із деяких заходів пересунути на адміністрацію. Критерій такий, що скорочуємо там, де гроші, передані за посередництвом Головної управи, не були значні, єдині й вирішальні, – пояснив голова Об'єднання. Він зауважив також, що державна сторона ще не прийняла остаточного рішення про те, чи така зміна буде можлива. Голова повторив також, що частину «адміністративного розвантаження», напевно, візьме на себе Перемишль.

***

Згідно з регламентом, конференція обрала нову управу, ревізійну комісію та делегатів на IX З'їзд ОУП, який відбудеться у травні 2025 року в Перемишлі. Там Мазурський відділ представлятимуть голова Іван Пік, Петро Причка (голова гуртка у Видмінах), Дам'ян Міштук (голова гуртка у Ґіжицьку), Катерина Савко (голова гуртка у Круклянках), Євген Нога (голова гуртка у Банях-Мазурських), Ольга Пік-Кішко і Мирон Міштук. До нової управи Мазурського відділу увійшли: Іван Пік – голова, Петро Причка – заступник, Вікторія Петюк – секретарка, Надія Коваль – скарбнича, а також члени: Катерина Савко, Ольга Пік-Кішко, Дам'ян Міштук, Михайло Артимович, Євген Нога. У новій ревізійній комісії працюватимуть: Анна Вашак, Христина Сенкевич та Данута Малий. ●

eprasa.pl 8c1a9237c5

АНАЛІТИКА

Григорій СПОДАРИК

Що далі з нематеріальною спадщиною українців у Польщі?

Відповідь на це запитання шукали учасники конференції Ягеллонського університету в Кракові. Зустріч відбулася в рамах проєкту «Нематеріальна культурна спадщина українців у Польщі: мапування та поширення», яким керує докторка Ольга Кіх-Маслей.

За визначенням нематеріальною спадщиною може бути мова та говірки, музика, спів, танці, звичаї, обряди, свята, традиційна кухня, ремесла тощо. Збереження цих надбань і розвиток у випадку українців у Польщі були перервані депортацією та розпорошенням.

– Ми торкаємося спадщини, яка не повинна була існувати, не мала вижити, – сказала Ольга Кіх-Маслей, відкриваючи дискусію.

Ґражина Бетлей-Фурман, яка першою взяла голос, вважає, що немає сенсу триматися за минуле й враховувати давні кривди. За її словами, постійно слід творити щось нове, що об'єднує, а не розділяє. У її випадку цим чимось стала лемківська кухня.

– Мені здається, що їжа є дуже важливим компонентом нематеріальної спадщини, пов'язує нас із предками й дає можливість створити спільноту смаку, – зазначила Ґражина Бетлей-Фурман. Доповідачка зауважила, що освіта, де не враховано компонент, котрий стосується місцевої історії, – це також проблема. Як матері трьох дітей їй не траплялася ситуація, щоб школа розповідала про рідну Лемківщину. А якщо така інформація була б у кожному закладі освіти, то туристи, яких зустрічала учасниця дискусії, не ставили б запитань на кшталт: «Чому лемки все це покинули?» Якщо діти в Сілезії, Помор'ї чи Вармії не дізнаватимуться в школі про специфіку своїх регіонів, то вони не зрозуміють, чому їхні сусіди говорять якоюсь іншою мовою.

Своєю чергою Ігор Горків, який представляв Народний дім у Перемишлі, заявив, що тема дискусії стосується національної меншини, тобто громади, яка завжди жила в Польщі. А це означає, що ідеться про спадщину, котра не імпортується з України.

– Вона не менш цінна, але ця, місцева, має свою виняткову специфіку, – підкреслив він. На думку представника Народного дому, майбутнє нематеріальної спадщини багато в чому залежить від коштів. Тому що можна як хобі проводити співочі майстер-класи, але в такий спосіб неможливо професійно записати та випустити альбом. Ще одна важлива річ – це юридичні норми, разом із законом про національні та етнічні меншини, якому у 2025-му виповнюється двадцять років. На жаль, за спостереженнями перемиського лідера, цей документ не сприяє розвитку, а навпаки підтримує та зберігає не завжди задовільну ситуацію.

– Як меншина ми потребуємо коштів на вивчення нашої спадщини, навчання та поширення її серед різних груп, – сказав Ігор Горків.

Редактор Юрій Місіюк розповів про специфіку Підляшшя. Як він зазначає, українці в регіоні не мають підстав скаржитися. Підляшшя не охопили депортації, і в регіоні є села, де люди говорять своєю говіркою. Юрій Місіюк згадав, що нещодавно в Білостоцькому університеті представили театральну виставу, постановка якої відбулася саме місцевим діалектом української мови. Подія зібрала понад 300 глядачів. До того ж українці Підляшшя можуть постійно розраховувати на підтримку самоврядних будинків культури, тому, на думку редактора, тут немає потреби створювати окремий культурний центр для меншини. Варто підкреслити, що найбільша місцева подія – Ніч Купала в Дубичах-Церковних – приваблює десять тисяч гостей, і очевидно, що туди приходять не лише представники меншини. Завдяки таким подіям місцеві українці присутні в публічному просторі й знайомлять інших зі своєю культурою.

– Українське життя є таким, яким ми його спроможні створити. Ми скоріше є демографічною силою повітового масштабу й намагаємося якнайкраще функціонувати у межах таких можливостей, – сказав Юрій Місіюк.

На ще один важливий простір з погляду спадщини вказав Шимон Моджеєвський з товариства «Магурич», яке доглядає за колишніми кладовищами та оновлює надгробки. Товариство провадить свою діяльність уже приблизно 30 років, і ніщо не вказує на те, що воно припинить свою діяльність. У Польщі розташовано близько 1200 українських кладовищ. «Магурич» поки що відновив 2200 пам'ятників, але їх залишилося в десять разів більше. Проста математика вказує на те, що роботи ще вистачить на 300 років.

– Тут не можна зробити щось раз і назавжди. Ми часто повертаємося на якесь кладовище, де вже раніше працювали, – зазначив Шимон Моджеєвський. Він нагадав також, що «Магурич» опікується не тими похованнями, що були покинуті, а тими, які навмисно позбавили опікунів.

– Кладовища – для живих, а не для мертвих. Коли ми припиняємо їх відвідувати, вони вмирають, як і все інше, – підсумував Шимон Моджеєвський, згадуючи також про необхідність знайти системні рішення для догляду за старими кладовищами. З досвіду товариства найбільш актуальні виклики у цій справі – кошти та робочі руки.

У дискусії взяла також участь Тетяна Наконечна, яка, серед іншого, опікується ансамблями «Крайка» та «Краєчка», що діють при Народному домі в Перемишлі. Хоча це її хобі, вона постійно працює з музичними традиціями Надсяння – регіону, особливості якого не може назвати більшість представників української громади в Польщі.

– Дуже мало наших людей використовують діалект Надсяння. Пісні, мелодії чи танці, виконувані в цьому регіоні, були майже забуті. Звичайно, це сталося головним чином внаслідок переселення. Ось чому ми практично на початку шляху до популяризації знань, пов'язаних із нашим регіоном, – сказала Тетяна Наконечна. За її словами, представники української меншини в Польщі вже дуже рідко ототожнюють себе з регіоном походження їхніх предків. Найчастіше вони беруть культурні зразки з України. Ці люди мають сильне почуття приналежнос-

eprasa.pl 8c1a9237c5

ОСВІТА

Степан МІГУС

Професорка з Ольштина в Наглядовій раді Львівської політехніки

Тереса Астрамович-Лейк – професорка Інституту політичних наук Вармінсько-Мазурського університету в Ольштині – стала членкинею новоутвореної та затвердженої Міністерством освіти й науки України Наглядової ради Національного університету «Львівська політехніка», де вона, до речі, є почесною докторкою.

Десятиособову раду очолив Тарас Кицмей, співзасновник та член ради директорів SoftServe. Його заступником обрано Всеволода Біласа, директора з корпоративних питань компанії IDS Ukraine, а секретаркою – Христину Бойко, директорку організації «Благодійний фонд „Фундація стратегічних змін"». Професорка Тереса Астрамович-Лейк стала єдиною закордонною представницею ради. Саме з її ініціативи та професорки політехніки Ярини Турчин уже понад декаду триває стисла і всестороння співпраця між львівським вишем та Вармінсько-Мазурським університетом в Ольштині.

Відповідно до українського законодавства, наглядову раду створюють, щоб сприяти втіленню перспективних завдань з розвитку закладу вищої освіти, а також залучати для цього фінансові ресурси й здійснювати контроль за їхнім використанням. До функцій ради належить теж підтримка ефективної взаємодії закладу вищої освіти з державними органами та органами місцевого самоврядування, науковою громадськістю, суспільно-політичними організаціями й суб'єктами господарської діяльності в інтересах розвитку та підвищення якості освітньої діяльності й конкурентоспроможності вишу тощо.

11 грудня, на першому засіданні нової Наглядової ради Львівської політехніки, у якому взяла участь і Тереса Астрамович-Лейк, виконувач обов'язків ректора навчального закладу Юрій Бобало та проректори

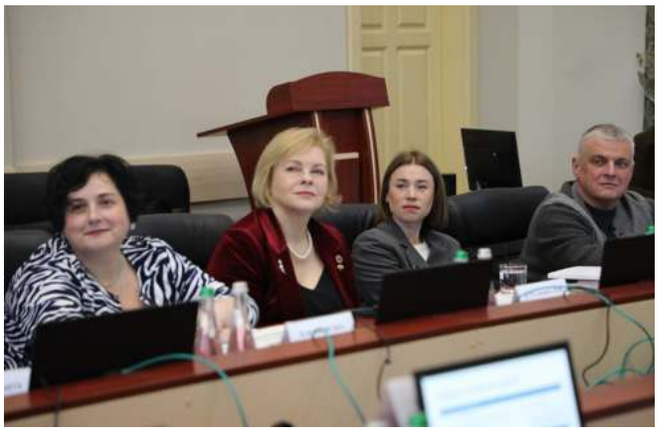

Тереса Астрамович-Лейк (друга зліва). Фото з сайту Львівської політехніки

представили членам Наглядової ради особливості роботи університету. Окрему увагу приділили науковим досягненням, інноваційним розробкам, міжнародній співпраці. Остання особливо зацікавила представників ради, зокрема участь львівських науковців у міжнародних програмах та проєктах, серед яких – робота з Вармінсько-Мазурським університетом, а також співпраця з бізнесом, академічна мобільність. Адже це майбутнє університету, який є майданчиком для взаємодії бізнесу, науки й освіти.

– До складу нашої Наглядової ради входять представники відомих не лише в Україні благодійних організацій та підприємців. Бути там – це велика честь як для мене, так і для нашого ольштинського університету й регіону Вармії та Мазур. Я єдина не українка і не громадянка України у цій раді та єдина наукова працівниця. Національний університет «Львівська політехніка», який посів третє місце в останньому рейтингу українських вищих навчальних закладів, веде міжнародну співпрацю буквально з усім світом. Хочу подякувати керівництву цього чудового університету та всій академічній спільноті політехніки за довіру й високу оцінку моєї праці для польсько-українських відносин. Завжди бажаю Україні та українцям перемоги, припинення війни та тривалого миру, бо це означатиме продовження нашої тривалої й стійкої співпраці, обмін студентами, дружні зв'язки не тільки між нашими університетами, а й іншими вищими освітніми закладами Польщі та України. ●

ті до українського народу, але вони віддаляються від відчуття локальності. Що можна зробити? Тетяна Наконечна пропонує об'єднати інструкторів, що працюють в українській меншині й, враховуючи їхню роботу, поставити місцеву спадщину в центр діяльності.

– У нас є фестивалі, де все, що присутнє, діти запозичили з України. І чудово, тому що саме так демонструється зв'язок між цією спільнотою та Україною. Але для українців з Польщі пріоритетом має бути збереження того, що є рідним, – сказала Тетяна Наконечна.

Підсумовуючи дискусію, Ольга Кіх-Маслей зазначила, що нематеріальна спадщина українців у Польщі потребує постійної уваги. Процесові, безумовно, не допомагає те, що вона зазвичай є предметом політичних спекуляцій.

– Українці, які вижили в Польщі, повинні знайти нові коди, щоб показати свою спадщину. Створити її з тих маленьких залишків, які збереглися, – зауважила науковиця, демонструючи понад столітній вишитий манжет, який зберігся в її родині. Краківська дискусія та проєкт, як наголосила Ольга Кіх-Маслей, є добрим початком для створення спільної платформи. З огляду на це варто подумати про конференцію, а може, Форум української спадщини в Польщі.

***

У дискусії взяли участь також українська лідерка з Перемишля Марія Туцька, мовознавиця Анна Чухта, Михайло Маркович, засновник фонду «Новиця», журналіст Євген Рижик, викладачка Білостоцького університету докторка Дорота Місеюк, лідер лемківської громади Василь Шлянта та Максим Наконечний, засновник гурту «ГрайБери», концерт якого завершив краківську зустріч. ●

eprasa.pl 8c1a9237c5

КУЛЬТУРА

Марта ЛЕВОСЮК-ОЛІЙНИК
Фото надала авторка статті

Хорова традиція українців у Кракові

Хор «Осанна», яким диригує Олександра Михайленко – випускниця консерваторії та скрипалька Краківської філармонії, почав свою історію у церкві Воздвиження Чесного Хреста у Кракові з простого хору, що співав на літургіях. Спершу хористів об'єднала Наталя Туз, навчаючи охочу молодь техніки співу та частин літургії. Завдяки цьому студенти й абітурієнти краківських університетів гуртувались, а також служили парафіянам своїм співом під час літургій.

Коли Наталя поїхала з Кракова, хор під своїм керівництвом об'єднала теперішня диригентка, залучаючи до нього українців, котрі після 2014 року почали частіше приїжджати з України до Кракова, щоб здобувати тут вищу освіту. Так хор діє і досі. Не просто діє, а розвивається. Протягом цих років він виступав на різних концертах у Кракові, але і поза ним, наприклад, на Лемківській ватрі чи на фестивалі у Словаччині.

Хористи приходять на репетиції щотижня в понеділки. Там вчаться композицій на релігійну, а також народну тематику. Хор своїм співом прикрашає недільні літургії, свята, хрестини та шлюби. Шевченківські концерти, Коляда – незмінні дати, коли можна почути гарні твори, підготовані спеціально до таких подій. Це велика традиція і потреба, що полягає в збережені нашої ідентичності, знання й інформації про українських великих композиторів. Це музика, яка захоплює світ своєю красою, і хочеться її донести до інших держав. Уже третій раз поспіль хор запрошено на циклічні «Підгірські літні концерти», котрі відбуваються в костелі святого Йосифа на Подґужу. Там, а також в інших костелах Кракова, зокрема у час Різдва Христового, місцеві мешканці, поляки, які приходять дуже численно, заповнюючи костели аж до дверей, можуть послухати наші українські твори, нашу музику, і цим гріють наші душі. Це для них щось нове, інше, що їх захоплює. З усмішками й гучними оплесками, просячи на біс, вони дякують хорові «Осанна» за його майстерність і вміння.

У 2022 році хор записав диск із колядками. Це переломний момент, коли хористи-аматори й любителі, бо такі переважно співають у хорі, усвідомлюють, що можуть більше і варті того, щоб бути представленими й показувати свої вміння у світі.

Хор минулого року створив свій канал на платформі «Ютуб», де кожен може дивитися записи концертів. А інформацію про найближчі виступи розміщено на фейсбук-сторінці «Осанни».

Олександра Михайленко надалі хоче продовжувати справу й записати ще один диск з творами, написаними для літургії.

На початку вересня хор виступив на найбільшій сцені Кракова у ICE під час святкувань річниці заснування Фундації масових видовищ, яку очолює Надія Мороз-Ольшанська, організаторка кінофестивалів, Артпікніка, Театрального фестивалю «Схід-Захід» та інших культурних і розважальних подій, а також засновниця української книгарні-кав'ярні «Нитка», що на вулиці Славковській 18.

А в середині листопада, як щороку, хористи поїхали до Новиці, де навчалися два дні, а потім заспівали під час літургії в Усті-Горлицькому, відвідали Криницю, отця Піпку і його Галерею сучасної ікони, а також театральну виставу у фонді «Новиця».

Диригентка Олександра Михайленко щиросердечно запрошує охочих долучитись до хору і подій, у яких він бере участь. Хористи, оскільки переважно є студентами, змінюються, завершують навчання і виїжджають з Кракова. Тому важливо, щоб до хору приєднувались нові люди, не тільки студенти, але ті, хто вже працює, чи навіть старші. Це хор поколінь, старожилів та новоприбулих українців з Польщі та України. У ньому співають професіонали, як-от студенти або абітурієнти музичних польських і українських академій з факультетів співу, диригентських або інструментів, й аматори, люди різних професій. Музика єднає та підносить настрій, тож у хорі тільки радісні люди, які цією радістю співу хочуть поділитись. Тим часом усі зацікавлені запросити краківський хор «Осанна» до свого міста нехай беруть слухавку і дзвонять домовитись про концерт.

Хор запрошує зазирнути на свій ютуб-канал «Хор „Осанна" Греко-Католицької Церкви в Кракові», де можна почути концерти, а також колядки з диска. Теж заохочуємо відвідати профіль хору на фейсбуці – «Osanna/Осанна». ●

eprasa.pl 8c1a9237c5

Катерина КОНАХОВИЧ,
учениця 6-го класу міжкласової групи з вивчення української мови як мови національної меншини при Початковій школі №19 імені Юзефа Чеховича в Любліні та Музичної школи I і II ступеня імені Тадеуша Шеліговського в Любліні
Фото Андрія Конаховича

«Надбужанські скрипки» – музика з серця Полісся

Восени в Любліні відбувся майстер-клас «Надбужанські скрипки». Ми разом з двома сестрами-скрипальками та кількома іншими учасниками, серед яких Марися, Зося, Розалька та інші дорослі, досліджували таємниці традиційної поліської музики під пильним оком пані Єви Гроховської. Це були два дні, сповнені натхнення, навчання та музичного занурення в традиції.

Керівниця семінару Єва Гроховська – видатна скрипалька та співачка, яка роками популяризує народну музику пограниччя. Вона учениця таких майстрів, як Ян Гаца, Станіслав Ґлаз чи Станіслав Вітковський – музикантів, які передали їй цей надзвичайно багатий репертуар і техніку гри. Єва Гроховська є співавторкою багатьох проєктів мистецьких груп, таких як «Крепкі селяни», «Оркестр Ягеллонського Ярмарку» або «Бойґн Тріо», що відроджують старі мелодії та повертають їх на музичні сцени.

Майстер-класи були присвячені фольклорній музиці з прикордоння Польщі, України та Білорусі, зокрема музичним традиціям Володавського Полісся, що має широку назву – район ріки Буг. Серед інших під час занять вивчалися мелодії Едмунда Божка та Павла Словіка, а також танцювальні та обрядові мелодії, що збереглися та були зібрані зі співів сільських музикантів. Серед них: обереки, польки, вальси, пісні з архівних довоєнних записів. У цій спадщині також варто згадати матеріали, записані дослідником української традиції цього регіону Іваном Ігнатюком.

Проте скрипка, що була головним інструментом у майстер-класах, не була єдиною. Грали також на кларнеті, басі та барабані, що збагатило звуковий спектр і зробило звучання музики ще більш насиченим.

Майстер-класи пройшли у формі інтенсивних практичних занять: у перший день – ввечері, а другий день – вранці та вдень. Кожна зустріч була можливістю покращити гру та пізнати один характерний стиль традиційної музики, який базується на грі на слух. Ведуча підкреслила, що важливим елементом цієї традиції є розвиток власного індивідуального стилю гри.

Кульмінацією семінарів став танок, який відбувся в Хатці Жака УМКС, тобто Академічному центрі культури та медіа в Любліні. Це був чарівний вечір, сповнений веселощів, музики і танцю. Разом ми грали репертуар, вивчений під час майстер-класів, а аудиторія охоче почала танцювати. Атмосфера була надзвичайною – сповненою радості, спільності та енергії. Для нас це був не лише чудовий мистецький досвід, а й можливість продемонструвати свої вміння.

Майстер-клас «Надбужанські скрипки» – це не лише вивчення музики, а й відкриття культурного багатства Володавського Полісся. Завдяки цим заняттям учасники дізнаються не тільки нові мелодії, але й також розуміють, наскільки важливо плекати традиції та передавати їх наступним поколінням. Для мене, як для молодої скрипальки, це був незабутній досвід, який збагатив мої знання та навички. Ми з сестрами були там, щоб засвідчити, що наші святкові враження від підляського фольклору співзвучні з мелодіями тих, що ми презентували під час «Надбужанських скрипок». Незважаючи на те, що відбулося вже кілька випусків творчих майстерень «Літо з традицією» у Школі підляських традицій історико-культурного центру, що діє при Музеї малої Батьківщини в Студзиводах, ми будемо продовжувати знайомитися з нашою спадщиною також під час відвідин і виступів в рамках студії фольклору «Жемерва».

Традиційна музика Надбужанщини – це не лише мистецтво, а й розповідь про людей, місця та їхню історію. Майстер-класи з Євою Гроховською показали, наскільки важливо, щоб історії не були забуті. Велика їй подяка за чудове проведення семінарів, а також організаторам – за створення простору, в якому традиційна музика може жити й надихати. ●

eprasa.pl 8c1a9237c5

Олександр ЛЮБЧИЧ
Фото з Вікіпедії

Опанас Сластіон – українець від мистецтва

Влітку 1909 року до Полтави на святкування 200-річчя перемоги росіян над шведами прибув імператор Микола II. Після пишної зустрічі, організованої для нього місцевою владою, він побажав оглянути нову споруду Полтавського земства, яка була збудована рік тому. Все в будинку було виконано в українському народному стилі – ліпні прикраси, орнамент, плитка. Гість пробіг поглядом по всьому, більш уважно роздивився герби повітів Полтавщини і залишився невдоволеним. «Стіль дома исполнєн как би для прославлєнія малоросов і іх історії, – промовив він, – что крайнє недопустімо і врєдно для государства». В спорудженні і оздобленні будинку взяли участь архітектор Василь Кричевський і ряд художників, серед яких був і відомий українофіл Опанас Сластіон. Про нього й буде зараз розповідь.

Перші кроки до творчості: здобутки і невдачі

2(14) січня 1855 року на узбережжі Азовського моря, в місті Бердянську в звичайній сім'ї народився хлопчик, якого назвали Опанас. Тоді ще ніхто не знав, ким він стане, але вже в батьках були закладені передумови для його майбутнього життя і творчості. Невдовзі вони переїхали до Ногайська (нині Приморськ Запорізької області). Батько – Георгій Дмитрович був родом із Золотоноші, що на Черкащині, працював реставратором церковного живопису, мати – Марія Мартинівна знала багато пісень, різних казок і легенд, тож малий Панасько ще з дитинства жадібно сприймав те, що навіки пов'язало його зі своїм народом. Цікавим для нього був і сусіда – місцевий художник і музика Гордій Данилович Смоктій, який грав на декількох інструментах. Хлопчик часто прибігав до нього, ходив із ним на етюди, дивився, як він накладає фарбу, слухав, як грає на бандурі чи кобзі. Така атмосфера не могла не торкнутися глибин його серця, не пробудити інтересу до народної музики та мистецтва. Посилив його і петербурзький художник Постемський, який став щоліта приїжджати у Бердянськ і зупинятися в їхньому будинку. Батько, побачивши, що син не на жарт зацікавився живописом, вирішив дати йому художню освіту.

Наприкінці 1872 року Георгій Дмитрович повіз Опанаса до російської столиці і залишив там. Перші спроби хлопчика самостійно пливти у життєвому морі і дістатися заповітного берега були марні. Він бився, як риба об лід. В Академію мистецтв без друзів і зв'язків не зміг поступити, а як підготуватися до іспитів, теж не знав. Тож майже рік перебивався випадковими заробітками. Але, як кажуть, людям цілеспрямованим сам Бог допомагає. Якось, блукаючи по залах картинної галереї Академії мистецтв, він познайомився зі своїм земляком Порфирієм Мартиновичем, котрий вже був учнем Академії. Він допоміг хлопцеві влаштуватися до школи «Товариства заохочення мистецтв», в якій викладав Іван Крамськой. А в лютому 1874 року, склавши іспити, Сластіон став вільним слухачем Академії мистецтв. Програма навчання в ній була схоластичною і відірваною від життя, але хлопці – земляки Сластіона – створили свій гурток «вільної академії», де ділились враженнями, дискутували із різних питань літератури, мистецтва і живопису, читали забороненого Шевченка, мріяли про майбутнє. Під час літніх канікул Опанас разом із Порфирієм Мартиновичем виїжджав в Україну, збирав етнографічні матеріали й писав етюди. Був нагороджений двома срібними медалями і готувався отримати звання художника. Оскільки не мав стипендії, то перебивався випадковими заробітками, часто голодував. Але у жовтні 1882 року був відчислений із Академії: причина банальна – не сподобався одному із професорів своєю занадто незалежною поведінкою. Опанас спочатку був у шоці, але його підтримали друзі, які порадили не залишати столицю.

Тоді ж, під час навчання в Академії, Опанас почав збирати все, що було пов'язане із життям та творчістю Тараса Шевченка у Петербурзі. Знову читаючи й перечитуючи його твори, вирішив спробувати проілюструвати деякі із них. Перший малюнок до поеми «Катерина» був надрукований у журналі «Нива» в 1884 році. Потім з'явилась серія малюнків до поеми «Гайдамаки». Вони були надруковані у віденському виданні цього твору за 1886 рік. Малюнки привернули увагу багатьох шанувальників творчості поета, а відомий художник Ілля Рєпін відзначив, що Сластіон «чудовий ілюстратор, бездоганний рисувальник, тонкий знавець козацького побуту». Щоб заслужити таку похвалу самого Рєпіна, потрібно було мати великий талант. І Сластіон його дійсно мав. Ілюстрації молодого художника стали з'являтися на сторінках столичних журналів та окремих книг. Із великим натхненням працював він і над живописними полотнами: в кінці 90-х були створені картини «На жнивах», «Проводи на Січ», «Цегляний завод» та інші, які демонструвалися на виставці товариства південноросійських художників в Одесі.

Великий шанувальник рідного краю

Опанас Сластіон був не тільки художником, але й великим шанувальником історичного минулого України.

eprasa.pl 8c1a9237c5

Він спілкувався із відомими істориками Михайлом Драгомановим, Миколою Костомаровим, Дмитром Яворницьким, письменником Михайлом Старицьким, композитором Миколою Лисенком та іншими. Зацікавився давньою українською музикою, зокрема кобзарством. Влітку 1876 року він разом із Порфирієм Мартиновичем виїжджає на Полтавщину. Друзі відвідують села, де живуть відомі кобзарі, слухають їхні пісні, а Опанас Сластіон ще й починає малювати портрети виконавців. Всі вони із характерними рисами, в своєрідних позах, деякі з поводирями і написами, які розкривають репертуар кожного. Першими графічними портретами, створеними того року, Сластіон відкрив галерею українських кобзарів, яку продовжував і в наступні роки. Далі він зацікавив цією справою ще одного свого друга, письменника Василя Горленка. Вдвох вони теж відвідали Полтавщину, побували в Миргороді і були приємно вражені тим, що там збереглися давні звичаї, традиції і живе багато виконавців народних дум – кобзарів. Ці відвідини наштовхнули Сластіона на думку, що пора залишати казенний Санкт-Петербург і повертатися в рідну Україну. 2 лютого 1900 року він звільнився з посади художника інтендантського управління Технічного комітету Воєнного міністерства, де з 1887 року проєктував обмундирування для армії, і поїхав у Миргород. Про те, що Сластіон буде жити й працювати там, вже згаданий Василь Горленко повідомив уродженцеві Миргорода, полтавському чиновникові Панасові Рудченку, котрий прославився пізніше як Панас Мирний. «Ви знаєте художника Сластьона? – запитував останнього Горленко. – Він поступає викладачем малювання в Миргородську гоголівську школу… Він усією душею відданий Малоросії і розуміється на малоросійському стилі й старовині. Викладач малювання він хороший і буде там дуже корисний». І петербурзький приятель Сластіона не помилився.

Подвижницька робота по збереженню досягнень культури

Опанас Стастіон працював викладачем Миргородської художньо-промислової школи імені Гоголя в 1900-1928 роках. В 1908 році за проханням Лесі Українки він допоміг львівському музикантові-етнографу Філаретові Колессі записати на фонограф пісні у виконанні місцевих кобзарів. Останній видав їх у двотомнику «Мелодії українських дум» (1910-1913), що поетеса зустріла зі щирою радістю: «Тепер уже справді можна казати: "Наша пісня, наша дума не вмре, не загине"». А Сластіон об'їздив ще багато сіл не лише Полтавської, а й Харківської та Чернігівської губерній, замальовуючи портрети виконавців-кобзарів, записуючи їхню гру і спів, збираючи зразки народного мистецтва – вишивку, орнамент, предмети із кераміки і таке інше. Книга із портретами кобзарів була видана вже після його смерті, в 1961 році. За сприянням Сластіона у Миргороді була створена селянська капела бандуристів, пізніше реорганізована в Першу селянську капелу бандуристів імені Тараса Шевченка (1928 р.). Під час революційних подій 1917-1920 років Сластіон багато зробив для врятування художніх шедеврів із поміщицьких маєтків України. На основі всього зібраного було відкрито «Науковий і художньо-промисловий музей», який став основою для Миргородського краєзнавчого музею. В нього він передав і власні, зібрані за довгі роки життя, експонати – картини, музичні інструменти, предмети культури і побуту. Сластіон був першим директором музею, але через велику завантаженість відмовився від посади, залишаючись до кінця життя консультантом при ньому. До останнього він продовжував залишатися великим шанувальником Тараса Шевченка: постійно був організатором вечорів, присвячених пам'яті поета, збирав кошти на спорудження йому пам'ятника у Миргороді. Брав участь у конкурсі на кращий проєкт монумента Великому Кобзареві у Києві. В 1908 році Полтавське земство видало поштову листівку із портретом Шевченка роботи Сластіона.

Школи немов церкви: зразки високої духовності

Не можна обійти увагою і діяльність Опанаса Сластіона як людини, яка започаткувала оригінальний архітектурний стиль початку XX століття – український модерн. В той час, коли питаннями будівництва в сільській місцевості займались так звані «земства», Сластіон поклав початок серії земських шкіл на 1-4 класи (1913-1916 рр.). Його оригінальні проєкти нових архітектурних споруд із використанням елементів українського орнаменту, козацької і навіть церковної архітектури, привертають погляди і досі. З більш ніж 90 проєктів було збудовано понад 30 земських шкіл – у Лохвицькому, Чорнухівському та Лубенському повітах. За прикладом Полтавщини їх стали будувати і в інших губерніях. Економічно дуже вигідні для будівництва, виразні в художньому відношенні своїми стінами із цегляним українським орнаментом в кутах будівлі та при карнизному фризі, трапецієвидними вікнами та дверима, дахами із спеціальними заломами та баштами, прикрашеними шпилем, ці школи виглядали як храми. Цим підкреслювалось їхнє значення для місцевої громади і всієї країни: школи дійсно ставали справжніми храмами науки й освіти. Всередині внутрішні стіни могли розсуватися, надаючи додатковий об'єм площі для якихось святкових заходів. Крім шкіл, Опанас Сластіон розробив серію проєктів земських лікарень, амбулаторій та житлових будинків для лікарів. Зокрема, він взяв участь у проєктуванні комплексу споруд і будинків Миргородського санаторію. В них теж був використаний український архітектурний модерн. На жаль, зараз в зв'язку з війною і занедбаністю окремих будівель (ще до війни), вони руйнуються чи добудовуються, втрачаючи свій первозданний вигляд. Так, наприклад, в селі Чорнухи, де народився Григорій Сковорода, є декілька таких чудових споруд у давньому архітектурному стилі; якби вдалося їх реставрувати та поєднати із музеєм нашого великого філософа, то це була б чудова можливість для організації сюди масових екскурсій. Але поки йде війна, про це не може бути й мови.

Завершення життєвого шляху видатного українця

Опанас Сластіон чимось близький до діячів Доби Відродження: енциклопедично освічений, він цікавився різними галузями науки й культури: був відомим художником і графіком, етнографом, архітектором, педагогом, краєзнавцем. Залишив він цей світ 24 вересня 1933 року, коли в Україні був страшний Голодомор. Знайшов свій вічний спочинок на цвинтарі у Миргороді. ●

eprasa.pl 8c1a9237c5

Андрий КСЕНИЧ
Фото надав автор статті

Лемкыня з Бортного

В моїх дописах о конечняньскій и бортяньскій бесіді появило ся призвище Меланії Собин. Спомнул єм о ній як о особі, котра зазначыла несьміло своє місце в історії лемківской поетичной творчости. Тото, што я знал до тепер, не мало опертя в єй спадщыні. Ситуация змінила ся по публикації остатнього тексту в «НС», бо завдякы тому на выражену в ній увагу зареаґувал пан Максиміліян Нецьо и переслал до мене збірку вершів п. Собин. Великє Вам спасибі за книжку *Під бортянським небом*, Krzewno 2015, яка дала мі змогу познати творчіст п. Меланії.

Меланія Собин

Вчытал єм ся не лем в вершы, але тіж в спомин пана Максиміліяна о його сестрі. Сут в нім поданы факты з жытя Авторкы, але також вказівкы відносно декотрых строф, присьвяченых конкретным особам, або фактам з жытя родины, села ци особистых моментів, якы торкают ся п. Меланії. Што остає мі, як чытачови, додати до того? На сам перед выразити мої відчуття після прочытаня ріжных по змісту вершів зо збіркы.

Ищы перед писаньом задумал єм ся о чім могла выповідати ся Авторка. Закреслил єм собі можливу проблематику, яка найде ся в томику, тай вышло мі такє. Буде о собі, о рідных, Лемковині и выгнаню, о церкві, війні и повертаню. Вшытко ся мі справдило, бо така была наша доля, тай пишут о тім выхідці з Бешкідів. Зрозуміле є, же не покажу вшыткого, бо рисує ся то шырше, але буде о тім, што вразило мене найміцніще.

Елементы автобіографії проявляют ся в пару вершах, де видиме як глубоко пережыват п. Бортнянка тото, што є для нєй особисте и просто гуманне. То роздумы в рядках вершів: *Коли погасне моя зоря, Посію я любов, Ой думи мої* и не лем в тых. В першім з них маме барз конкретну декларацию закореніня в місци, де вродила ся Авторка. «Де пробудилось моє життя». Чом так? – бо любила тоты горы, «ліси мережені», де «я пісню співала, просту, вірну». В тых словах передає п. Меланія свою любов до того, што было для нєй найближше, наймильше. Любов є для нєй не лем чымси найважніжшым, часом недосяжным, але тіж простым и глубоко поетичным. Выняткова показує то в верші *Посію я любов*, котра може «ромашкою зацвите». Може стати ся так, же (...) «Буряни розрослися кляті, // Пелюсточкі юні задавили, годі чекати...». Але «душе не унивай, борись, не уставай, (...)». Поетка каже не піддавати ся, не падати духом, але вірити, орати ниву и засівати єй: «Може іншим очам она замайорить» (с. 52). Тоты найбільш особисты пережытя п. Собин закінчу зверненьом до верша *Ой думи мої*, котрий тыма словами пригадує Тараса Шевченка та його «Думи мої, думи мої», что здає ся мі можливе, бо брат в спомині о Авторци пише, же «Любила читати твори Тараса Шевченка» (с. 8). Хто зазерал до поезиї Кобзаря, тот напевно верш тот памятят.

Друга важна тема, яка заняла своє місце в поезиї п. Собин, то ряд, в котрім стоїт рідне село, Лемковина, выгнаня и повертаня. Лучу тоты елементы, але материї и нюансів єст ту аж надто дуже, жебы іх шырше показати. Не рахую докладно тых вершів, але буде іх певно понад двадцет. Переаналізую, а властиві лем згадам пару з них, бо заглубити ся ту треба індивідуально. Не оціням тіж іх художньой вартости, бо то раз особиста справа, а два можна повісти, же містит ся то в сфері понятя «народной творчости». Треба тіж зазначыти, як робит то во вступі п. Нецьо, же вершы писаны сут по-україньскы и рідше по-лемківскы. Так ся добрі складат, же лем кус часу минуло, як єм писал о бортняньскій бесіді. В тамтій статті застанавлял єм ся одкаль п. Собин знала україньску мову, и як добрі ньом владала. Тепер повім, же познала в міру літературну форму, але до гардого володіння кус ту ищы бракує. Не впливат то на вартіст вершів Авторкы, тай повім, же якбы україньский літератор чытал іх, то не мал бы жадных клопотів зо зрозумліньом тексту. Як иде о лемківску бесіду, то хотіл бым таку чути тепер не лем од молодых Лемків, але и од кус старших. Зазначу ищы, же не зміням орфографічного запису ориґіналу.

Верш *Земльо моя* написани єст по-лемківскы з деякыма літературныма вкрапленями. Того ся навіть не одчуват, а разом творит то шляхотний образ рідного краю: «Земльо моя, сторінко моя тиха, // Кольорами розмаєний луже, // Не єдна нас доленька била лиха, // Може зато тебе люблю так дуже». Сут ту ищы горы, щедра земля, мати Лемкыня, церков, зато Авторка стверджат: «(...) ниґде не привикну и не забуду, Тих найкраснійших дні моіх» (с. 15). З Літа на Лемківщині приведу лем єдну цілу строфу: «Трави розмаєні діамантом вкрились, // Вівси і ячмені сонцю приклонились, // А калина цвіте, пахощами манить, // Там карпатське літо грає веселками» (с. 44).

Не могла не найти ся в збірци травматична тема выгнаня. Кус мене задивувал верш *Ой шуміла Яворина,* в якім п. Собин згадує выізд Лемків на Україну. Бере ся то з того, же поетка видит в тім ексодусі не смутну и трагічну подію, а радше выізд до краю, котрий переселенці «(...) матірю назвали, // Й накращі свої сили, вдячно їй віддали». Почули заклик з Україны: «Я вас щиро привітаю, серцем приголублю, // Бо за рідних я вас маю, як діток вас люблю» (с. 19). Верш не є датуваний, тяжко тіж міркувати чым кєрувала ся Авторка, коли так привабливо писала о переселіню на схід. Были «сльози» на прощаня, але більше ту надії. Выразно міцніще пережыват Авторка своє выгнаня на захід. О тім сьвідчат вершы *Прощайте*

eprasa.pl 8c1a9237c5

Карпати и *На чужій землі*, в якых находиме жаль и смуток за втраченым: «Прощайте Карпати зелені, // Рідна, дорога Лемківщино. // Ми оставити вас змушені, // Ідем в незнану чужину». (с. 21) Може найміцніще передала біль за рідним в Карпатских вершинах. Споминат ту з тугом рідну Лемківщыну: «Далеко від тебе б'ється серце моє, // З гадки мі не зийдеш ніколи. // Тяжко привикнути, тебе позабути, // Серцю приказати – бо болить» (с. 26).

Не спомнул єм ищы о війні, яку безпосередньо шырше згадує п. Меланія лем в єднім верші – *Од верхів високих*. Є то війна, яка знищила Вармію, не Лемківщыну, што може дивні вражати. Я тлумачыл бым то собі тым, же там смотріла она на зруйнуваны німецкы села. Нашы під Ґорлицями не были так знищены. То не Дукельскый перевал (перехід), зато там на півночы видит Авторка «могили и рани», котры поможут «гоіти» Лемкы. Сут там «солдатски могили», «мама з Украіни» не дочекат ся «сина». Тепер о героях мают памятати люде, котры жыют на тій земли. Што-ж ту додати, може лем тілко, же вписує ся п. Собин в офіційну формулу трактуваня темы, яка обовязувала в тамтім часі. В тяжкім так 1947 році, в верші *На чужій землі,* він є датуваний, пише з великым больом: «О змученій твари в простій одежині», о людях, котрых «мачоха люта вигнала із хати»: «Хто-ж в обороні за вами слово скаже?» Одповід є проста: «Йому, лиш одному несіть свої сльози, (...)» (с. 25). Пояснювати ту шырше позицию Авторкы не треба.

Родина повернула до Бортного в 1957 році и там п. Меланія писала з переконаньом: «Ти оживеш і зацвітеш зелень маєм, // В полях птиця веселенько заспіває, (...)» (с. 30). Подібно як было з выгнаньом, так и ту в думаню Авторкы переважат надія на злагоду, на краще жытя, якє приде для нєй и для люди в селі. Дякує мазурскій земли, же іх до себе прияла, тай тішыт ся з повороту, бо тепер єст на своїм. Мож бы повісти, же афірмує жытя, якє было на заході и тепер в горах, хоц оно так там, як и по поверненю не все є для нєй надто ласкаве.

Думам, же в якійсь мірі таку поставу п. Меланії можна тлумачыти єй віром и переконаньом, же все потрібна єст надія. Зато так міцно креслит своє credo в верші *Молитва*, в котрім споминат церков, звычаї, рідне слово, дзвін недільний, тай кінчыт його так: «Боже ласкаво на нас поглянь, // Твою благодать, ласку нам подай» (с. 79). Вірит в поміч Матери Божой и просит: «(...) Своєї ласки нас не лишай, // Рятуй в нещастях, царюй над нами, // Сину свойому нас віддавай» (с. 77).

Прияло ся в літературній критици народных творців называти наівныма з увагы на іх дос ограничену силу поетичной уявы и небогаты засобы выраженя. Треба ся з тым погодити, але най тоты, што так іх оціняют, вкажут мі де найдеме тот автентизм, тоты кольоры, тоту тиху задуму и спокій, або відчай ци надію. В Меланії Собин та їй подібных штоси такє єст. То першы, безпосередні вражыня, наступны можут быти іншы. ●

СПОМИН

Володимир Сава

(1938-2024)

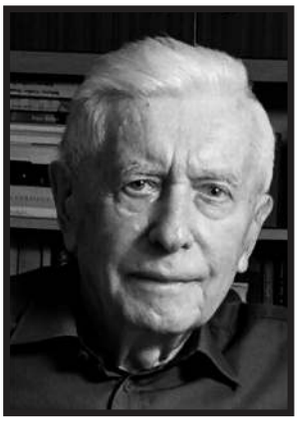

Степан МІГУС

З рідним Угриновом у пам'яті – крізь життя

Доктор Володимир Сава, лікар-ларинголог, багаторічний ординатор отоларингології Воєводської спеціалізованої лікарні в Ольштині, де не один рік був заступником директора з медичних питань, учитель і опікун багатьох спеціалістів-ларингологів, колишній воєводський ларингологічний консультант, відійшов у вічність 3 грудня 2024-го у віці 86 років. Майже до останніх днів, допоки дозволяло здоров'я, лікував пацієнтів, приймаючи їх в амбулаторії. До кінця відвідував собор УГКЦ в Ольштині, завжди був присутній на українських культурних заходах: чи то в Сопоті, Варшаві, Ольштині, чи в Кентшині, Ілаві або Лідзбарку-Вармінському й Ґурові-Ілавецькому.

До останнього подиху жив рідним селом Угринів, з якого був депортований у віці 9 років з батьками й односельцями. Рідному Угринову, за котрим тужив усе своє життя, присвятив книгу під назвою «Удома й на чужині». Десятиріччями гуртував навколо себе депортованих угринівчан та їхніх нащадків, організував допомогу рідній місцевості. До XVI століття село мало міські права. Згодом вилюдніле після нападів чужинців містечко занепало й стало селом. Угринів вважався великим селом з приблизно двома тисячами мешканців. Переважали в ньому українці, що становили майже 90% від усіх жителів. Після закінчення II Світової війни кордон між Україною і Польщею було встановлено на річці Буг, і Угринів відійшов до повіту Грубешів. Пізніше, в 1951 році, Сокальщину, Белз та інші райони, що були в межах ПНР, зокрема й Угринів, Сталін приєднав до УРСР, бо там знайшли вугілля. Комуністичній Польщі віддали території в горах, серед яких – землі разом з Устриками-Долішніми. Після такого «вирівнювання» кордону поле Савів, як і багатьох інших угринівчан, залишилося на польській стороні. Мешканці ж цієї місцевості були розсіяні по Україні, а потім ще й по північно-західних регіонах Польщі.

1946 року половина села була вигнана до УРСР. Інші самі почали втікати вглиб України після щораз частіших нападів на Угринів та навколишні села Селянських батальйонів та інших польських формувань.

– Ми, тобто мої батьки й, можна сказати, половина села, переховувалися в лісах чи в сусідніх місцевостях, щоб перечекати той час, коли вивозили на неосяжні території СРСР і казали копати землянки, – часто повторював Володимир Сава.

18.

eprasa.pl 8c1a9237c5

Продовження з 17 сторінки

На початку другої половини 1946 року польське військо, якому допомагало КДБ, перестало виганяти українців з їхньої одвічної отчини до передової країни світу, тобто Радянського Союзу. Родина Савів, у якої згоріло господарство, разом з майже половиною інших угринівчан залишилася. Але радіти довелося недовго, тільки неповний рік. У 1947-му грянула злочинна акція «Вісла», і угринівчан депортували на північні та західні землі ПНР. «Я мав неповних 9 років, коли нас виселяли, і трохи пам'ятаю про ті села, про Угринів, – згадує у своїй книзі „Удома й на чужині" Володимир Сава. – Пам'ятаю село, пам'ятаю німців, коли прийшли, потім фронт, як радянські війська відступали. Значна частина угринівчан в 1946 році, коли ще село знаходилося під польською комуністичною владою, була насильно виселена до СРСР».

«У нашому селі великих боїв не було, але трапився нам прикрий випадок. Прилетіли радянські літаки й розбомбили нам стодолу, хліви, бо думали, що там німці стоять, – говорить лікар у спогадах, записаних Романом Криком у його книзі. – Саме тоді мій дідусь втратив руку, був сильно поранений. Помер декілька днів пізніше у військовій лікарні. А ми заховалися в підвалі, якось то пережили. Згоріла наша стодола та хліви, але хату якось зберегли. Великих боїв тоді не було. Німецькі війська вели обстріл з гармат і розвалили в церкві двері. Церкву потім люди відремонтували власними силами. Не було шиб, відтак, пам'ятаю, ходили по хатах і діставали скло з образів святих, бо треба було вставити вікна в храмі. Пам'ятаю, ми, малі діти, ходили, питали, у кого є скло, бо святі образи, як правило, були під склом, щоби було для церкви. Купити скло було тоді неможливо. Церкву ми гарно відремонтували. Потім, коли прийшла польська влада, то організувала облави, були бої на околиці. Наше село було останнє на пограниччі Холмщини й Галичини, так що ми безнастанно спостерігали, як горять села на Холмщині… Сусідні села майже всі згоріли. Там відбувалися великі бої, до нас привозили поранених повстанців. Пам'ятаю, що по селах переховували їх, допомагали. В селі було так, що вночі приходили партизани, а вдень польське військо, і багато людей арештували». Цей опис стосується 1943-1946 років. А потім настав 1947 рік.

До останніх своїх днів Володимир Сава згадував момент виселення й те, як він, ще навіть не 9-річна дитина, особисто закопав позолочені портрети Тараса Шевченка й Івана Франка: «Ми з хлопцем, таким як я, задумалися, що заховати. У кожній українській хаті були портрети Тараса Шевченка та Івана Франка. Чомусь подумав, що їх можуть знищити або покарати тата й маму за те, що вони є. І я ці портрети закопав у городі».

Уже дорослою людиною Володимир Сава, відвідуючи рідний Угринів, який після 1951 року знов опинився в межах радянської України, спробував знайти місце, де закопав портрети. Та не знайшов, і зрозумів, що закопані без будь-якого захисту ікони кожного свідомого українця просто розчинилися в землі. Добре, що хоч у руки комуністичних або й інших нападників не потрапили.

Родина Савів, яка постраждала від злочинної акції «Вісла», була депортована до Керштанова, за 8 кілометрів від Мронґова. Батьки сподівалися, що це тимчасово. Зрештою, батько їздив у міжчасі до Угринова, сподіваючись на повернення. Після 1951 року, коли Угринів опинився за кордоном Польщі, планував повернутися до кордону, якнайближче до рідного села. Не він один сподівався, що за рік-два зможе знову оселитися в прабатьківській стороні. Усе було дарма…

Поволі змирившись із долею, родина почала господарювати.

«Територія там (на Мронґовщині – прим. авт.) була гарна, але земля була слабенька – один пісок. Тому ми налаштувалися лише на вирощування худоби. Батьки працювали, а ми їм допомагали. Я мав ще шість років молодшу сестру Ольгу та брата Стефана, які також працювали з батьками. З нами приїхала також бабуня, батькова мати. І так ми там мешкали, господарювали. Наш тато був досить активним членом Українського суспільно-культурного товариства. Займався також церковними справами й був дяком. Він спільно з іншими організував церкву в Решлі й Кентшині. Батьки жили на хуторі у Керштанові до 1970-х років. Тато знав, що там нема для нас, нащадків, перспектив, і тому всіх нас посилав до шкіл».

Володимир Сава середню школу з матурою закінчив у Мронґові. Після цього склав екзамени на медичний факультет. Завершивши навчання й одержавши кваліфікацію лікаря, переїхав працювати до Ольштина.

Про рідний Угринів пам'ятав усе життя. Після депортації уперше відвідав отчину, бувши вже дорослою людиною, у 1974 році. Потім приїжджав до Угринова ще два рази, шукаючи, зокрема, матеріалів для своєї книги. У рідному селі й по цілому світі зібрав десь триста фотографій та документи для книжки. У селі під Мронґовом, у будинку, де жила родина Савів, організував зустрічі з депортованими угринівчанами та їхніми нащадками, проводив грошові збірки для відновлення рідної церкви, у якій комуністи зробили склад міндобрив. Усього вдалося зібрати приблизно двадцять тисяч злотих, що дозволило відремонтувати рідний угринівський зруйнований храм. ●

Роману Баюсові
На прощання

Романе

Деси єс стежки поплутав,
Сніжок забілів дороги,
Чом єс поблудив.
До хижи порогу.
А Тис собі пішов в Маластівські
Небесні сніжні перини...

Романе

Хто мі на закруті руку піднесе?
Як буду їхав до Ждині.
Хто прийде в мундирі
стражацькой Гвардиї.
Хто загасить тот біль по Тобі,
Хто зрозуміє, же гасити
не будеш юж міг.

Романе

Ід гин на Небеса до огнеболівців
Пальте ватри, співайте з
Маластовянами.
І позирайте за нами,
Доколи прийдеме до Вас,
Не гнес, може позарани.

До позарани

Романе

До зустрічі
Вічная Тобі пам'ять

Олександр Маслей

eprasa.pl 8c1a9237c5

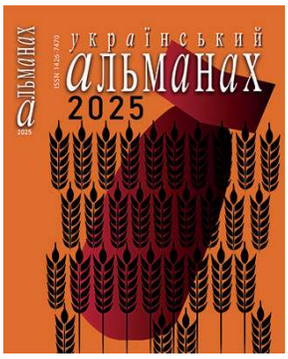

З'явився «Альманах» 2025!

Повномасштабна війна росії проти України має доволі широке значення і впливає не лише на життя в Україні. Ця війна має теж вплив і на інші країни, зокрема країни Європи. Тому в Українському Альманасі 2025 року не забракло текстів, які пов'язані з російською агресією проти України. Читач Альманаху 2025 зможе дізнатись, як російська дезінформація поширюється в соціальних мережах та на що варто звертати увагу, щоб не стати інструментом в руках російських пропагандистів. Які емоції проявляв владімір путін, коли давав інтерв'ю американському журналістові Такеру Карлсону, чи ці емоції змінились від початку повномасштабної агресії?

Не забракло в новому виданні й історичних текстів. Це тексти про повоєнний Львів та більшовицькі практики у житловому господарстві, тема примусових виселень і усна історія чи правовий статус операції «Вісла». Варто окремо виокремити текст Андрія Когута, в якому він порівнює практики викрадення дітей нацистською Німеччиною та сучасною росією. Попри часові рамки та розвиток суспільств, ці практики надзвичайно подібні.

Після 2022 року в польсько-українських відносинах знову наростає певне напруження, чому так відбувається, яке це напруження та що варто з цим робити – про все це можна прочитати в новому виданні Українського Альманаху.

Також в Альманасі 2025 читач зможе прочитати матеріал про культурні та наукові заходи підляських українців, фестиваль «Дні української музики», волонтерство представників української меншини і багато інших цікавих текстів. Авторами цьогорічного видання є польські та українські журналісти, науковці, публіцисти та аналітики.

Ціна 1 примірника – **35,00 злотих**; з висилкою – **45,00 злотих**.
Замовлення просимо надсилати на адресу ТОВ «Тирса»: **TYRSA Sp. z o.o., ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa**
email: **tyrsa@hot.pl** **тел. +48 |22| 679 95 47**
або вплачуючи рівновартість кількості замовлених примірників на банківський рахунок:
TYRSA Sp. z o.o., Warszawa, Nr 95 1160 2202 0000 0000 3170 4029
чи поштовим переказом, з позначенням, скільки примірників замовляється.

XII Регіональний перегляд вертепів, колядок і щедрівок

В суботу, 18 січня 2025 року, о 10.00 організатори – місцева парафія та венґожевський гурток Об'єднання українців у Польщі – щиросердечно запрошують у греко-католицький храм Чесного Хреста у Венґожеві (вул. 11 Listopada 14) на Регіональний перегляд вертепів, колядок і щедрівок. Усіх зацікавлених взяти участь у заході просять зголошуватися до організаторів до 9 січня: makadar@wp.pl або тел. 48502161525 – Дарій Драбик.

Продам квартиру 38 кв. м (вода, газ) та ділянку під забудову 1300 кв. м в Мокрому (Підкарпатське воєводство). Тел: 790 430 714.

11 грудня 2024 року відійшла у вічність

бл.п. Анастасія Ромасюк
з дому Грицина

Народилася 25 липня 1935 року в селі Корні.
В 1947 році 12-літню, разом з родиною, Її вивезено до Мікошева в рамах Акції «Вісла».
Дружина покійного Миколая Ромасюка.
Їхній дім був завжди відкритий і гостинний, особливо для української молоді.

Дорога Мама, Бабця і Прабабця –
залишиться назавжди в наших серцях.
Вічна Їй пам'ять!

Наше Слово **Adres:** Redakcja "Nasze Słowo", ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa, tel.: **biuro redakcji** – tel./fax 22 677-88-10, +48 510-162-854, redaktor naczelny – 22 677-88-11, sekretarz redakcji – 22 677-84-46, redakcja – 22 677-84-45. **E-mail:** redakcja@nasze-slowo.pl, prenumerata@nasze-slowo.pl, ogloszenia@nasze-slowo.pl Internet: www.nasze-slowo.pl **Kolegium Redakcyjne:** Piotr Tyma, Paweł Łoza, Tetiana Daniuczenko, Anastazja Krawczuk. **Zespół redakcyjny: pełniący obowiązki redaktora naczelnego** – Paweł Łoza, **sekretarz** – Tetiana Daniuczenko, **redaktorzy** – Igor Szczerba (Warszawa), Anna Winnicka (Koszalin), Grzegorz Spodarek (Kętrzyn), redaktor stylistyczny – Anna Russu, redaktor techniczny – Olga Michaluk, **biuro redakcji** – Katarzyna Stepan. **Współpracownicy:** Anastazja Krawczuk (Warszawa), Stefan Migus (Olsztyn), Piotr Andrusieczko (Kijów), Ludmiła Łabowicz (Białystok), Olena Humeniuk (Kijów), Adam Wiewiórka (Legnica), Daryna Popil (Warszawa), Władysław Graban (Krynica Zdrój), Piotr Wirchniański (Gładyszów).
Wydawca: Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7 03-614 Warszawa, tel.: 22 679-96-77 (sekretariat), E-mail: sekretariat@ukraincy.org.pl, biuro@ukraincy.org.pl Internet: http://ukraincy.org.pl **Fotoskład:** Redakcja „Nasze Słowo" **Druk:** Drukarnia „Efekt". Nakład 1700 egz. Pismo dofinansowano ze środków budżetu państwa Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa.
Konto bankowe dla wpłat w PLN: 47 1160 2202 0000 0000 5515 6292
Konto bankowe dla wpłat w EURO, CAD: IBAN: PL47 1160 2202 0000 0000 5515 6292 BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa,
Konto bankowe dla wpłat tylko w USD: IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196 BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa.

Poglądy autorów publikacji nie zawsze są zbieżne z poglądami redakcji. Za wiarygodność faktów odpowiadają autorzy. Redakcja nie zwraca tekstów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania i zmiany tytułów. Koresponduje z czytelnikami tylko na łamach tygodnika. Rozpowszechnianie materiałów z „Naszego Słowa" wyłącznie za zgodą redakcji. Za treść ogłoszeń i reklam redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

„Nasze Słowo" dostępne jest w oddziałach Poczty Polskiej, w wybranych EMPiK-ach oraz w wydaniu internetowym www.eprasa.pl/news/nasze-slowo.

Publikacje wyrażają jedynie poglądy autora/ów i nie mogą być utożsamiane z oficjalnym stanowiskiem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Статті виражають точку зору авторів і не можуть уособлювати офіційну позицію Міністра внутрішніх справ та адміністрації.

eprasa.pl 8c1a9237c5

Małanka 2025

Запрошуємо на благодійну Маланку 2025 у Кошаліні

11.01.2025 • 20:00 • СУБОТА

KLUB PODCHORĄŻEGO CSSP

(ul. Wojska Polskiego 66, Koszalin)

До танцю гратиме ансамбль
ГОПАК
з Ольштина

В ціні квитка м.ін.:
- харчування (теплі і холодні страви)
- теплі і холодні напої
- шампанське
- тісто, кава, чай

Контакт: 94/ 342 64 70 (домівка ОУП)
тел. моб. 884 994 009, 609 856 353

Кількість місць – обмежена!

Запрошує Об'єднання українців у Польщі
Управа Гуртка та Відділу в Кошаліні

SOLIDARNI Z UKRAINĄ

eprasa.pl 8c1a9237c5